

ejus matrimonium valet. At si ita agitur cum custode carceris aliisve, qui saltem objective injuste reum innoxium carcere detinent, matrimonium ex tali metu contractum invalidum est. — Qui juste ad gravem poenam condemnatus a custode aliisve, sive licite sive illicite, auxilium fugae capiendae accipit sub conditione certi matrimonii ineundi, matrimonium init valide, quia metus gravis poenae non injuste protrahitur: si modo verus consensus in contrahendo matrimonio non defuerit.

737 Ad II. 1. Propter matrimonii nullitatem ille, qui metum injuste incussit, nondum ab omni obligatione liber est: nam injuriam illatam reparare debet. Quare si ille, qui metum passus est, postea matrimonium vere inire vult, neque alter, qui metum intulit, aliâ viâ plenam injuriae reparationem facere potest, is ad confirmandum seu sanandum matrimonium adigendus est. Ergo per se matrimonii instauratio ex arbitrio ejus, qui vel quae metum passa est, dependet. Verum si plena injuriae reparatio aliter fieri potest, non est ratio, cur non etiam arbitrio ejus, qui intulit metum, id relinqui possit. Saltem judex etiam illius rationem gerere tunc debet. S. Alph. n. 1057.

2. Ex parte ejus, qui metum passus vel quae passa est, jus impugnandi matrimonium non amittitur, etsi ob ignorantiam sui juris, aut ob metum perdurantem per annos vitam conjugalem duxit. Imo si de metu illato publice constat, in locis, ubi lex Tridentina de clandestinitate viget, ejusmodi matrimonium nullum manet, donec libere coram parocho et testibus renovatum est.

3. Gravior quaestio est, num impedimentum metus vim suam semper retineat, etiam quando in gravissimum incommodum ejus vertitur, in cujus favorem nullitas matrimonii inducta est.

738 Aliis verbis: Sume, mulierem gravi metu adigi ad matrimonium, atque virum postea, manente metu, eam sub metu mortis cogere ad copulam. Debetne illa mulier potius mori, quam copulam admittere, an potest in illis circumstantiis in matrimonium vere atque sincere nunc consentiens hoc reddere validum? Ad quae ita respondendum censeo:

R. 1. Mulier potest utique semper mortem praeeligere.

R. 2. Potest etiam, si per id ex conscientiae angustiis libera evasura est, atque id sibi possibile judicat, in sui violatione passive se habere.

R. 3. Si gravis metus in contrahendo matrimonio incussus externe probari potest, neque de iis locis agitur, ubi excusatio a lege clandestinitatis habetur: matrimonium hucusque nullum privato consensu validum fieri nullatenus potest, praecipue quod injusta illa metus incussio et legis ecclesiasticae despicientia in odium religionis et ecclesiasticae auctoritatis vergit. Quare in iis adjunctis mulier mortem potius subire debet, quam in actum, quae fornicatio est, consentire.

R. 4. Si vero clandestinitatis impedimentum matrimonio non obstat, salvo meliore judicio, mihi videtur probabile omnino esse, *impedimentum metus* in ejusmodi circumstantiis cessare. Nam aut ut impedimentum juris positivi, aut ut impedimentum juris naturalis illud consideres. Porro lex positiva cessat etiam in casu particulari, quando finis cessat, ut dicunt, „*in contrarium*“: quod hic obtinet. Finis enim legis est, jus innocentis protegere seu innocenti favere. At, quod alias favor est, nimirum non ligari matrimoniali vinculo, hic in summum odium vertitur; praeccludit enim potestatem evadendi aut mortem, aut grave peccatum. Quatenus igitur impedimentum metus fundatur in lege positiva, utpote in favorem privatum constitutum, in nostro casu cessat. Neque excipi debet, leges impedimentorum non

solum prohibentes, sed irritantes esse, atque axioma illud de lege cessante ob finem cessantem in contrarium ad solas leges prohibentes pertinere. Nam idem axioma aliquando in ipsis legibus irritantibus admitti, habes apud S. Alph. l. 6 n. 613.

Neque aliter videtur dicendum, si impedimentum metus consideratur ut perfectum ex ipso jure naturali. Ut enim omittam, id ipsum, impedimentum illud ex jure naturali manere, non plane certum esse: sane ratio, cur ex ipso jure naturali oriri dicatur, ea est, quia libertas et bonum privatum id postulat. At licet in aliis circumstantiis bonum privatum id postulet, in his, de quibus loquimur, bonum privatum *contrarium* postulat, nimirum ut concedatur facultas valide contrahendi. Si secus esset, jus naturae postularet, ut aliquis in inevitabilem necessitatem conjiceretur aut peccandi, si mere passive se habere posse vix confidat, aut mortem subeundi, idque ad suam libertatem conservandam. At num vere jus naturae id postulat, ut libertatem meam meae vitae servandae necessario praeferre debeam? Saltem igitur probabile esse, jus naturale quoad impedimentum metus in nostris circumstantiis cessare, vix videtur negari posse.

Verum sufficitne *probabilitatem* tantum hac in re statuere? Aut, potestne 739 mulier matrimonio solum probabiliter valido sine culpa uti?

Ad haec respondeo: Quominus *plane certum* dicam, impedimentum metus cessare, prohibet multorum scriptorum eorumque gravium contraria opinio. At matrimonii probabiliter validi usum licere ex gravissima causa ac mulieri in summo isto discrimine versanti id licere, et ratio et auctoritas suadent. S. Alph. l. 6 n. 906 ita habet: „An contracto matrimonio cum dubia fide de impedimento possit dubitans post diligentiam petere debitum (a fortiori reddere) dubio adhuc perseverante? . . . secunda sententia *satis probabilis affirmat*.“ — Insuper si ad solum jus ecclesiasticum reducas impedimentum metus — quod pro nostro casu vix non certum videtur — facile tibi probabitur, stante *probabilitate* cessationis impedimenti, ex principio reflexo valorem matrimonii moraliter certum haberi posse. At quando contra matrimonium ea solum dubia manent, quae moralem certitudinem validitatis non excludant, eo uti licere, planum est. Confer insuper infra *de matrimonio revalidando* dicenda.

De hac ipsa quaestione, num metus mortis efficiat, ut impedimentum metus cesset, tractant ex eorum scriptorum numero, qui illud impedimentum ex jure naturae repetunt, Tambur. *de matr.* tract. 4 cap. 7 § 4, et qui illud ex lege positiva ecclesiastica derivant, Mazzotta *de matr.* disp. 3 Q. 2 cap. 3 n. 2. Uterque affirmativam sententiam tenet, afferuntque alios ejusdem sententiae patronos: Aversa, Scot., Gabriel, Bart. Ledesma, Vega; dein: Paludan. in 4 dist. 29 q. 1 a. 4 concl. 9, Angel. sub verb. *Matrimon. impedim.* 1 n. 3, Sotus dist. 29 q. 1 a. 3, Covarruv. *de sponsal.* cap. 4 § 1 n. 16 (qui non de muliere quidem, sed de viro metum mortis passo loquitur); fautores contrariae sententiae vero: Navarr., Sylv., Henriq., Sanchez, Coninck, Pont., Petr. Ledesma etc. — quamquam Sanchez *de matr.* l. 4 disp. 18 n. 17 affirmantem sententiam non reprobat.

Tamb. l. c. sententiam suam sic concludit: „Tantum virorum duas hasce sententias suis innixas rationibus nisi probabiles judicemus, vereor, ne imprudentiae notam apud prudentes incurramus.“

Mazzotta vero haec habet: „Quae sententia, quum sit probabilis *et circa id, quod suppleri potest ab Ecclesia*, non videtur in praxi rejicienda: non sic autem [procedi potest], si adsit aliud impedimentum, quod non in favorem metum passi est positum.“

§ 4.

Impedimentum ligaminis.

I. Impedimentum ligaminis, vi cujus nemo, vivente conjuge, aliud 740 matrimonium inire potest, juris divini est et indispensabile. Nititur in matrimonii unitate et indissolubilitate: de quibus supra.

II. Ut igitur novum matrimonium iniri possit, moralis certitudo de alterius conjugis morte requiritur, eaque probata.

III. Ex defectu certitudinis circa alterius conjugis mortem fieri potest, ut non solum illicite, sed etiam invalide novum matrimonium ineatur, etiam si re ipsa alter conjux obierit.

Explicatio. Nota ad I. De exceptione, quam indissolubilitas matrimonii patitur, si aut est matrimonium ratum tantum, aut matrimonium infidelium, seu de causis, quae praeter mortem ligamen aliquando solvunt, alibi satis dictum est.

Ad II. 1. Quum igitur saltem matrimonium christianorum consummatum prorsus insolubile sit, neque ulla humana potestas ab impedimento ligaminis dispensare possit; restat, ut videamus, qua ratione alterius conjugis mors innotescere probarique debeat, antequam ad novas nuptias liceat transire.

Optandum quidem est, ut mors probetur per plures testes immediatos, aut per authenticum testimonium, v. g. parochi loci, quo conjux defunctus et sepultus est. At si ejusmodi probatio haberi nequit, attendendum est ad Instructionem S. Congregationis, quam relatam habes in „Actis S. Sedis“ vol. 6 pag. 436 sqq.

741 2. Praecipua capita haec sunt:

Si ejusmodi testimonia, quae absolutam certitudinem de morte conjugis faciant, haberi non possunt, S. Congregatio non intendit excludere alias probationes, quae de jure communi possunt admitti, dummodo legitimae sint et sufficientes.

1) Sola absentia, quantacunque est, a sacris canonibus minime pro sufficienti probatione habetur.

2) Unde diligenti studio utendum est, ut documentum authenticum obitus comparetur.

3) Quod si haberi nequit, duorum testium immediatorum testimonio obitus probandus est.

4) Aliquando unus testis omnino fide dignus a S. Congregatione admittitur, diligenter examinatus, maxime, si alia etiam externa indubia veritatis indicia accedunt.

5) Quodsi ne unus quidem testis immediatus reperitur, videndum est, an mediatis testibus rei veritas probari possit; secus *aliae praesumptiones et adjuncta* investiganda sunt, ex quibus iudex ecclesiasticus sufficiens iudicium efformare possit: „de morte constare“.

6) Ejusmodi praesumptiones sunt e. g., num ille, de cujus obitu quaeritur, fuerit bonis moribus imbutus, pie vixerit, uxorem dilexerit, utrum fortasse causam se occultandi habeat, num habeat bona stabilia, num aliquando scripserit, unde etc. . . . Si militiam secutus fuerit, apud ducem militarem inquirendum est; si negotiationis causa profectus, apud socios itineris etc.

7) Fama a duobus testibus fide dignis et juratis narrata, quam a majore et saniore populi parte acceperint, si alia adminicula accedunt, probationem efficere potest.

8) Tandem investigatio per publicas ephemerides praetereunda non est.

9) Omnibus igitur perpensis, et consultis aliquibus viris theologicis et jure peritis, iudex, si sibi constat de morte, sententiam ferat; in dubio ad S. Sedem recurrat.

Quae res, quum ex natura sua fori externi sit, Episcopi iudicio subijci debet: neque parochus per se eam componere potest.

Ad III. 1. Si igitur sine sufficienti certitudine obitus alterius conjugis novum matrimonium contractum est: hoc invalidum est, si postea constat, tunc temporis alterum conjugem superstitem fuisse, neque validum evadit sola illius morte postea secuta, sed practice requiritur novus consensus; prior enim consensus ne naturaliter quidem validus erat. Quando autem clandestinitatis impedimentum non obstat, putativi conjuges ipsi, matrimonialem vitam post notitiam mortis prioris conjugis acceptam continuantes, matrimonium revalidant consensu tacito. Si autem tempore, quo secundum matrimonium alter inire conabatur, mors jam obtinuerat, videri debet, num conjux superstes cum secunda comparte revera putaverint, se non teneri ad plenam certitudinem obitus habendam, aut si sciverint quidem, se illicite agere, at voluerint saltem, quantum potuerunt, novum matrimonium contrahere. In utroque casu re ipsa matrimonium validum est. Si vero, se matrimonium novum contrahere non posse, sive uterque sive alteruter scivit, attamen hanc legem divinam parvipendens nihil curavit, concubinato contentus, matrimonium nullum aut saltem dubium est, etsi postea in comperto sit, conjugem vere jam fuisse defunctum.

2. Quid de usu matrimonii, manente dubio ligaminis impedimento, censendum sit, v. infra de matrimonii usu legitimo n. 842 sqq.

§ 5.

Impedimentum impotentiae.

NB. Vix est, quod moneam, hanc materiam tractandam non esse, nisi ab iis quibus instet necessitas sese ad excipiendas confessiones aptos reddendi; neque ab iis aliter tractanda est, nisi pura intentione et mente saepius ad Deum elevata, ne, dum scientiam sibi necessariam comparare studeant, animae periculum incurrant.

Praevie notanda:

1. Impotentia distinguitur 1) *antecedens* et *consequens*, prout matrimonii celebrationem antecedit, aut post illam suboritur; 2) *perpetua* et *temporanea*, prout auferri nequit, aut aetate arteve curabilis est; 3) *absoluta* et *respectiva*, prout aliquem ad quamlibet copulam consummatam seu ex sese ad generandum aptam inhabilem reddit, aut solummodo usum matrimonii inter duas certas personas impossibilem facit; 4) addunt distinctionem minoris momenti, prout *ex diversis causis oritur*: maleficio, morbo, frigidityte vel naturali defectu, disproportionem viri et feminae.

2. Ab impotentia presse sumpta, ut impedimentum constituit, distinguitur mera sterilitas — quamquam hae non raro confunduntur seu promiscue eadem voce vocantur. Sterilitas enim, ut distinguitur ab impotentia, supponit possibilitatem copulae ex se ad generationem aptae perficiendae; at proles non generatur, quia sive ex parte virilis seminis, sive ex parte mulieris aliquid obstat, quominus semen virile ovum maternum contingat atque fecundet.

I. Impotentia perpetua matrimonialem contractum antecedens reddit matrimonium nullum, sive absoluta, sive relativa est.

II. Temporanea impotentia nulla, nec perpetua subsequens matrimonium facit invalidum; reddit tamen usum cum aliqua limitatione illicitum.

III. In dubio de impotentia conceditur triennalis experientia, nisi forte antea plane certo de impotentia constiterit. Postea iudicis sententiâ separatio et declaratio nullitatis matrimonii facienda est.

IV. Etiam in solo dubio de impotentia matrimonium inire non licet, comparte non monita, nisi forte agatur de temporanea impotentia brevi omnino cessatura.

V. Quando confessarius in confessione cogoverit, conjuges impotentia laborare, in bona fide tamen eos versari, caute agere debet, atque saepe expedit, eos in bona fide relinquere: secus vero eos instruere et ad Ordinarium dirigere debet. Qui raro quidem permittere potest, ut separatione solius tori facta tamquam frater et soror vivere simul pergant.

744 **Explicatio.** Ad I. nota: 1. Absoluta impotentia perpetua facilius detegitur in viro, quam in femina. In viro igitur est, 1) si utroque testiculo caret, seu perfecte eunuchus est, sive ab hominibus factus, sive defectu naturae sic natus. 2) Si testiculi officio suo fungi nullatenus possunt; aut si quacunque membri deformatione ad actum generationi servientem substantialiter perfectum vir ineptus est.

NB. Utrum propter testiculos latentes omnis generandi facultas desit, medicorum est in particulari casu discernere. — Idem dic, ut discernatur, num propter genitalium deformationem spes generandi nulla sit.

2. Apud mulieres impotentia absoluta est, si vagina plane oclusa existit, ita ut copula a viro nullatenus exerceri possit. Et si *ex mea opinione* dicendum esset, pro absoluta impotentia haberem a) totalem vaginae occlusionem, quae impediatur, quominus sive *recipi*, sive *permeare* semen possit; similiter adderem b) carentiam utriusque ovarii¹, c) carentiam uteri: alii videntur aliquos ex his defectibus pro sola sterilitate habere; proin occurrentes casus ad medicos et iudices ecclesiasticos relegandos esse duco. Re vera comperi, S. Officium in ejusmodi causa die 3. Febr. 1887 iudicasse ita: **Q.** „Num mulier, per utriusque ovarii excisi defectum sterilis effecta, ad matrimonium ineundum permitti valeat ac liceat, necne“ **R.** „Re mature diuque perpensa, matrimonium mulieris, de quo in casu, non esse impediendum.“

3. Veteres quidem auctores absolutam impotentiam statuunt vel ex suis principiis statuere debent: 1) si mulieris vagina ita arcta sit, ut a nullo viro penetrari possit; 2) si mulier seminare seu quasi-seminare nequeat. Verum, ut ab hoc incipiam, solus defectus quasi-seminationis secundum physiologos potestatem concipiendi non tollit: at indicium esse *potest*, quo defectus modo sub n. 2. notati se prodant. De altero autem defectu nimiae arctitudinis quid dici debeat, discatur ex modo dicendis de impotentia relativa.

¹ Refertur tamen, accidere posse, ut ab ipsis medicis putetur quidem, utrumque ovarium esse excisum, at nihilominus aliquod ejus vestigium restet, quod sufficiat ad prolem concipiendam.

4. Impotentia igitur relativa consistit aut in improportione viri et mulieris, aut in aversione naturali tali, ut vir erga mulierem nunquam excitetur. Disproportio, quae perfectam copulam impossibilem facit, num revera pro impotentia haberi debeat, iudici ecclesiastico relinqui debet. Conceptionem enim *posse* fieri sine vasis muliebris perforatione, sed sola seminis attractione, physiologia et medica hodie docent: verum completa voluptas a muliere ex congressu capi non potest.

Si sumis, disproportionem revera impotentiae impedimentum statuere, alia quaestio sane difficilis oritur, num idem dici debeat, si haec arctitudo possit auferri. Cum S. Alphonso dici debet, si mulier apta reddi nequit, nisi peccaminoso modo, aut cum gravi periculo vitae, impotentiam censi pro incurabili seu perpetua. — S. Doctor quidem addit „grave periculum pudoris“, quod adsit, si per solum virum medicum femina curari possit. Verum haec sola ratio non videtur adeo aestimanda. Saltem puto, si mulier nihilominus ex intentione sese viro id desideranti aptam reddendi hoc periculum subiit, atque dein cum viro vitam conjugalem producit, non certo quidem sed fortasse matrimonium eo ipso posse convalescere. Nam licet sumas, necessarium esse consensum novum a priore independentem, hunc uterque, et vir et mulier, implicite posuisse, atque ita omnia praestitisse videntur, quae ad *privatam* revalidationem — quae sola in defectu occulto necessaria est — requiruntur. Quodsi defectus ille *publicus* evaserit, iudicis ecclesiastici est providere: ad quem parochus rem deferat. — Nimirum verum quidem est, ut matrimonium naturaliter nullum novo consensu convalescat, doceri a multis, notitiam vel dubium de valore prioris consensûs esse necessarium: at haec notitia vel saltem dubitatio, etsi non reflexa et expressa, tamen implicita et aequivalens videtur prorsus in conjugibus adfuisse, quum sciverint, se hucusque ad matrimonii usum aptos non fuisse. Quapropter sive dicis, impotentia tali modo curabili constitui impedimentum dirimens, sive non constitui: post curatum illum defectum, si haec vera sint, difficultas ex hac controversia oriunda tanta non erit. Imo potest alicui videri ne novus quidem et independens consensus requiri, quando et vir et mulier ignorant prioris consensûs nullitatem, sed sufficere perseverantia prioris consensûs intentionaliter veri et validi, modo ne oriatur *ex errore* vinculi insolubilis jam existentis, nimirum conjugum alterutro ita disposito, ut recederet, si sciret matrimonii nullitatem: id, quod sane, quando amore viri mulier tantum incommodum subit, sumi nullatenus potest. Practice nihilominus etiam in casu occulto ad cautelam inducantur, si fieri possit, ad mutuum consensum renovandum, quum omnia ista sint incerta.

5. Si impotentia relativa ex aversione oritur, videndum est, utrum tractu temporis auferatur necne: quare attende ad sequentes notas:

Ad II. et III. 1. Si conjuges potentes erant, quidquid supervenerit: 746 matrimonium non solvitur; sed si matrimonialis actûs perficiendi spes nulla amplius erit, abstinere debent ab iis actibus, qui alterutrum periculo pollutionis exponunt: quod tunc utique multo rigidius sumatur oportet, quam fieri deberet, si facultatem periculi per copulam praevieniendi haberent. Alia autem, quae mutuo inter se exercent ex rationabili causa, illicita non sunt¹.

¹ Attamen aliquem casum scriptores statuunt, in quo liceat, impotentia subsequente non obstante, copulam habere, quem vide postea hic Sect. IV. cap. I. a. 1 § 1 n. 835.

2. Si vero ab initio dubium est, utrum impotentia perpetua sit, an temporanea: *quandiu aliquod dubium manet*, experientia per triennium conceditur, etsi semen extra vas effunditur, modo tamen *spes aliqua* perficiendae copulae remaneat: v. S. Alph. n. 1096 et 1103; si igitur triennalis experientia et remediorum usus nihil profuit, separatio seu nullitatis declaratio facienda est. S. Alph. haec applicat: 1) ad impotentiam ex maleficio, quod exorcismis, orationibus, mediis licitis per triennium auferri non potuit; 2) ad impotentiam ex relativa frigiditate seu aversione; 3) ad impotentiam ex nimia excitatione, seu potius debilitate, qua fiat, ut vir semper semen effundat, antequam ad copulam perventum sit (quod tamen arte medica videtur curari posse, ita ut haec ratio vix inducere nullitatis declarationem possit); 4) ad defectum aetitudinis, quae continuato usu fortasse auferatur — nisi forte medica arte antea curari potuerit vel debuerit.

Verum quomodo in casu triennalis experientiae frustra factae probatio veritatis fieri debeat, S. Alph. n. 1103 aliquantum, fusius Bangen *de matrim.* exponit: quibus supersedere eo magis possumus, quod ad forum externum ea spectant.

3. Quando autem *certa* evasit impotentia, separatio — modo de impotentia antecedenti et perpetua agatur — illico et privata auctoritate fieri potest, imo, si periculum peccandi adest, fieri debet. Propter periculum scandali autem communiter novum matrimonium inire nequeunt ante iudicis ecclesiastici sententiam: quodsi scandalum cessat, haec obligatio in conscientia non ita urgenda est. Ita S. Alph. n. 1101.

Ad IV. 1. S. Alph. n. 1102 ita rem declarat: Qui de sua impotentia dubitat, matrimonium inire nequit, antequam de re diligenter investigavit atque dubium saltem probabiliter deposuit. (Verum si iudicio medicorum spes probabilis potentiae est, licet, *monita comparte*, sub conditione matrimonium inire et experimentum facere secundum prius dicta ad III. n. 2 et 3.)

2. Qui aliter agat, graviter peccet ex injuria comparti illata: nihilominus, perstante dubio, a facultate triennalis experientiae non excluditur.

⁷⁴⁷ Ad V. 1. Circa causam, cur, occurrente impotentia, putativi conjuges in bona fide relinqui possint, cur non, haec noto: 1. Aliquando ex separatione, quae post cognitam nullitatem matrimonii fieri plerumque debet, timeri possunt gravissima incommoda atque publica dieteria. Quae si putativi conjuges ita timere videantur, ut vix ad separationem et ad causam coram iudice agendam induci queant: quando in bona fide versari deprehenduntur, melius erit in bona fide eos sic relinquere, quam causam malae fidei afferre nec tamen quidquam perficere.

2. Verum quoniam bona fides hac in re non adeo facilis est, ut semper pro ea sit praesumptio, notandum est, quid sit positivi juris. Olim (c. 5 *de frig. et malefic.*) hisce contrahentibus mittebatur, ut possent simul cohabitare tamquam frater et soror. At ex hodierna Ecclesiae disciplina id per se non permittitur, nisi contrahentes senes sint, licet ipsi non institerint pro declaratione nullitatis matrimonii, et Sixt. V. (lit. ad legatum Hisp., cf. Scav. t. III. n. 890) praecepit, ne tales simul cohabitarent. Permittitur tamen, si occasio peccati remota est et lex civilis separationi obstat.

3. Facilius igitur bona fides eo sensu in ejusmodi contrahentibus reperiri potest, ut putent sibi licere vitam agere ut fratri et sorori: quodsi in tali convivendi ratione periculum formalis peccati grave non subeant, confessarii prudentis est prospicere, utrum poenitentes ulterius urgere de-

beat necne, modo ne ex hoc ipso consortio publicum scandalum oriatur, si videlicet rumor impedimenti existentis adsit et suspicio vitae incontinentis. Ceterum si rumor publicus aderit, res non a solo confessario in interno foro, sed a paroco in foro externo tractanda et per Ordinarium componenda erit.

B. Impedimenta juris publici.

§ 6.

Impedimentum aetatis.

Quamquam illa aetas, quae perfectum usum rationis excludit, ex jure⁷⁴⁸ naturali et propter necessariam protectionem privati juris impedit, quominus matrimonium validum fieri possit: tamen ea aetas, quae ab Ecclesia re ipsa requiritur, et positivae legis est, et propter bonum commune atque publicum non minus, quam propter privatum contrahentium bonum constituta est. Quare merito hoc impedimentum impedimentis juris publici adnumeratur.

I. Ex Decret. l. 4 tit. 2 capp. 6, 10, 14 *impuberes* sunt matrimonii incapaces, nisi ex gravi atque publica causa dispensationem obtinuerint.

Pubertas autem sumitur secundum aetatem, i. e. mares quatuordecim, feminae duodecim annorum esse debent. Excipitur in favorem matrimonii „nisi malitia supplet aetatem“, i. e. nisi jam antea ad generandum apti existant: quod prudentium iudicio relinquitur. Verum etiamtum illicitum est, ante legitimam aetatem matrimonium contrahere sine licentia Ecclesiae, quam ne Episcopus sine urgentissima causa concedat, jure canonico cavetur. Quare extra urgentem causam S. Pontifex adeundus est. V. Mazzotta cap. 12 § 1, Mansella cap. II. art. I.

II. Post annos autem legitimos, etsi ad generandum nondum sunt apti, matrimonii contrahendi incapaces non sunt, modo impotentia sit temporanea. Exspectandum est pro maribus usque ad annum decimum octavum, pro feminis usque ad decimum quartum, imo in regionibus septentrionalibus etiam pro feminis diutius, ut de impotentia discernatur, siquidem ante illam aetatem natura completa nondum est. Verum antequam proxima potentia existat, rarissime *licebit* matrimonium contrahere⁴.

⁴ Aetas illa ab Ecclesia statuta ubique valoris quidem matrimonii norma est, at non ubique norma licite et convenienter matrimonium contrahendi. Ecclesia enim debuit regiones etiam meridionales respicere, ubi natura maturius completur: in frigidioribus autem regionibus sane non expedit, imo vix licebit ad nuptias transire, quum primum canonica aetas adfuerit. Raro videtur ibi convenire, ut puella ante decimum octavum aetatis annum, juvenis ante vigesimum matrimonium ineat; saepe etiam ulterius expectandum erit, ne ante aetatem robustiorem vires debilitentur. Ex altera autem parte pro integritate morum sane optandum est, ne tempus ineundi matrimonii nimis differatur: iudicium Ecclesiae ex hoc solo jam habes, quod annos 24 in puella pro „aetate superadulta“ sumat atque pro causa dispensationem ab impedimento cognationis concedendi. Similiter in adolescentibus aetatem notabiliter majorem, vel etiam trigesimum annum usque exspectare, mos est nullatenus laudandus.